

Role rodiny v trávení volného času dětí

Vendula Koláčková

Bakalářská práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Vendula Kolářková
Osobní číslo: H19396
Studijní program: B0111A190011 Sociální pedagogika
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Role rodiny v trávení volného času dětí

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti zájmového vzdělávání, rodiny a volného času.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu výzkumnou formou dotazníkového šetření.

Zpracování dat a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumů, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

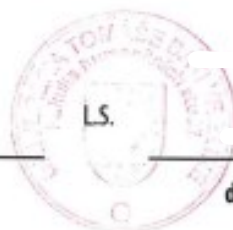
Seznam doporučené literatury:

- HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina a kol., 2008. Pedagogické ovlivňování volného času. 1. vyd. Praha: Portál. 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1.
- HOFBAUER, Břetislav, 2004. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.
- CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024713694.
- PÁVKOVÁ, Jiřina, 2014. Pedagogika volného času. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-666-6.
- ŘÍČAN, Pavel, 2013. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0343-8.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **19. ledna 2022**
Termín odevzdání bakalářské práce: **29. dubna 2022**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 19. ledna 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo - bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 22. 4. 22

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejněním zohledněných prací;

(1) Výsledk díla nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výkladů obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vešit předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odůvodněn ochrzené k obhajobě musí být vloženy nejpozději pět pracovních dnů před

konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, o pisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělení svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užíti či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k vyšší výdělku dosaženému školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá stále diskutovanějším tématem, a to rolí rodiny v trávení volného času dětí. Teoretická část rozebírá pojmy volný čas, rodina a vymezuje období staršího školního věku. Praktická část se zabývá kvantitativním výzkumem a jejím cílem je zjistit, jak moc mají děti volnost s nakládáním svého volného času a jakou roli v něm hrají rodiče.

Klíčová slova: volný čas, faktory ovlivňující volný čas, rodina, charakteristické znaky současné rodiny, starší školní věk

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the increasingly discussed topic and the role of the family in spending children's free time. The theoretical part analyzes the concepts of leisure, family and defines the period of older school age. The practical part deals with quantitative research and its aim is to find out how much children have the freedom to spend their free time and parents play a role in it.

Keywords: free time, factors influencing free time, family, characteristic features of the current family

Ráda bych poděkovala panu doc. Mgr. Jakubu Hladíkovi, Ph.D za vstřícný přístup a odborné rady, které mi poskytl při vedení mé bakalářské práce.

Také bych ráda poděkovala rodině a příteli za trpělivost a podporu po celou dobu studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VOLNÝ ČAS	11
1.1 HISTORICKÝ VÝVOJ VOLNÉHO ČASU.....	13
1.2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VOLNÝ ČAS.....	15
1.3 FUNKCE VOLNÉHO ČASU.....	17
2 RODINA	20
2.1 TYPY RODIN.....	21
2.2 FUNKCE RODINY.....	22
2.3 CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY SOUČASNÉ RODINY.....	23
3 STARŠÍ ŠKOLNÍ VĚK	25
3.1 PREPUBERTA.....	27
3.2 PUBERTA.....	27
II PRAKTICKÁ ČÁST	29
4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	30
4.2 VÝZKUMNÝ CÍL.....	30
4.3 VÝZKUMNÁ METODA.....	31
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	32
4.6 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	33
4.6.1 Děti a význam volného času.....	33
4.6.2 Role rodiny ve volném čase dětí.....	36
4.6.3 Organizace volného času dětí.....	43
ZÁVĚR	47
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	49
SEZNAM TABULEK	52

ÚVOD

Dnešní doba klade velké nároky nejen na dospělé, ale především také na děti. Stále více se zdůrazňuje výkon, a tedy i důsledné využívání času. Způsob využití času se tak dostává do popředí.

Ve své práci se zabývám tématem, kterým je role rodiny ve trávení volného času dětí. Pod pojmem "volný čas" si každý z nás představí něco jiného, něco, co rád dělá, ale ne všichni dokážou svůj volný čas využít tak, aby byl kvalitní a smysluplný. Využití a prožívání volného času u dítěte je zcela jistě velmi důležitým aspektem, který ovlivňuje celkový tělesný i duševní vývoj dítěte a podílí se na formulaci jeho osobnosti. Na volný čas působí a zároveň jej ovlivňuje mnoho faktorů a v případě jeho nenaplnění může docházet k jevům, které jsou nežádoucí.

Současná rodina již nebývá zaměřena na výchovu dětí tak, jak tomu bylo v minulosti. Můžeme se setkat s tím, že rodiče se dnes snaží zajistit především materiální stránku rodiny. Rodiče a často i prarodiče bývají zpravidla ještě pracovně vytíženi a děti, zvláště mladšího školního věku, navštěvují ve velké míře školská zařízení pro zájmové vzdělávání nebo různé jiné volnočasové organizace. Děti mají v dnešní době čím dál více zájmových kroužků a většinou jim je pomáhají organizovat rodiče, a to proto, aby věděli, že děti v době, kdy oni pracují, tráví čas smysluplně. Na otázku, co je rodina, existuje spousta definic a vysvětlení. Rodina je ale pro dítě především nepostradatelná a jen těžko nahraditelná. V rodině jsou předávány hodnoty z generace na generaci a je to model vztahů, které si dítě ponese dál do života.

Cílem této bakalářské práce je poukázat na význam volného času, a především zjistit jak moc rodiče ovlivňují volný čas dětí. Práce je rozdělena na praktickou a teoretickou část. Teoretická část je zaměřena na vymezení pojmu volný čas, rodina a také na období staršího školního věku. Praktická část práce obsahuje kvalitativní výzkum, který má za cíl orientovat se v dané problematice. Hlavním cílem empirické části práce je zjistit, na základě výzkumného šetření, jakou mají děti volnost s nakládáním svého volného času a jakou roli v něm hrají rodiče. Šetření je provedeno kvantitativní metodou pomocí jednoduchého dotazníku pro žáky 7. - 9. třídy na základních škol.

V závěru této práce jsou uvedeny výsledky z provedeného výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS

Volný čas lze definovat jako rozmezí, ve kterém můžeme dělat činnosti, které nás baví, přináší nám příjemné pocity a uspokojení a zahrnuje také odpočinek a rekreaci.

Volný čas je fenomén, který se v průběhu 20. století stal jednou ze základních dimenzí života jednotlivce, skupin i celé společnosti, a to především proto, že neustále dochází k jeho nárůstu a ovlivňuje výrazně také rodinný, pracovní i společenský život a rozšiřuje sféru lidské svobody. V dnešní době je pro člověka život bez volného času, ve kterém se může věnovat svým zálibám, odpočívat a bavit se, nepředstavitelný (Kavanová, Chudý, 2005, s.6). Volný čas dnes nezastává pouze funkci socializační, ale více na významu nabývá funkce kompenzační, kdy dochází k vyrovnání pracovního či školního přetížení a funkce seberealizační a především preventivní.

S pojmem volný čas jsou spojeny časové (volný čas – pracovní doba) a obsahové aspekty (volný čas – svoboda, volnost). Vážanský (2001, s.30) uvádí dva hlavní směry:

pozitivní pojem – *„volný čas je charakterizován jako disponibilní časový prostor, v němž by volný čas mohl pro jedince znamenat svobodu.“*

negativní pojem – *„volný čas v tomto smyslu znamená zbývající dobu celkového denního průběhu, která zůstala po studijně nebo pracovních podmíněném čase, úkolech v domácnosti a po uspokojení základních fyziologických potřeb“*

V odborné literatuře se dnes setkáváme s různými definicemi volného času, které jsou různorodé. Například francouzský sociolog J. Dumazedier chápe volný čas jako *„souhrn činností, které může člověk provozovat s plnou libovůlí, buď pro odpočinek nebo pro pobavení, či pro rozvoj svých znalostí nebo nezištné školení, pro svou dobrovolnou účast na společenských záležitostech nebo svobodnou tvůrčí činností poté, když se uvolnil ze závazků pracovních, rodinných i společenských“* (in Hájek, 2004, s. 25).

Dle Hofbauera (2004, s. 13) je to: *„Čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život“.*

Definice volného času má ovšem více variant. Průcha, Mareš, Walterová (2009, s. 274) definují volný čas jako: *„Čas, se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po*

odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o fyzické potřeby (včetně spánku)".

Někdy se vymezuje také jako čas, který nám zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností. Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení (Hofbauer, 2004, s. 13).

Využití a prožívání volného času je zcela jistě velmi důležitým aspektem, který ovlivňuje celkový tělesný i duševní vývoj člověka, proto bychom ho neměli podceňovat. Představuje specifickou oblast lidského života, má hedonistický charakter, umožňuje dosažení blaha, potěšení, radosti, svobody, uspokojení a poskytuje také prostor k sebevyjádření. Právě poskytování uspokojení je základním rysem volného času. Je proto ve všeobecném zájmu, aby se lidé už v mládí naučili s volným časem dobře hospodařit (Hájek, 2003, s. 19 ; Knotová, 2011, s.27).

Volný čas má především své nezastupitelné a důležité místo v životě dětí a mládeže. Dnes je k dispozici řada příležitostí a zařízení, která umožňují jedincům i skupinám výběr činností, které odpovídají jejich potřebám a zálibám. Děti mohou trávit svůj volný čas v různých typech prostředí – ve školských zařízeních, dětských organizacích, doma nebo na veřejných prostranstvích (parky, hřiště). Je na rodičích, pěstunech a vlivu okolí, aby děti a mladistvé vedli k prožívání volného času plnohodnotně, aby se stal nedílnou součástí každodenního života a bylo možné si tyto přípravy přenášet do celého života (Hofbauer, 2004, s. 16).

Každý z nás si pod pojmem volný čas může představovat něco jiného. Pro dítě volný čas většinou představuje různé hry doma a venku s rodinou, čas strávený čtením knih nebo například poslechem hudby, návštěvy různých kulturních akcí či návštěvování kamarádů. Můžeme se setkat také s tím, že děti ve vyšším věku vyžadují mít více času jen samy pro sebe a nechtějí žádnou organizovanou činnost. Chtějí dělat činnosti, které je baví zejména na základě svého rozhodnutí (Blaha, 1984, s. 28-35).

V dnešní době rodiče chtějí, aby jejich děti trávily čas více smysluplně a aktivně. Jelikož spousta rodičů, i prarodičů, stále pracuje, snaží se volný čas svých dětí organizovat tak, ať jsou pod přímým vedením pedagoga a jejich volný čas je organizovaný. Tím ale často své děti uvádí do stresu a přetěžují je. Naopak se můžeme setkat také se situací, kdy někteří jedinci na základě svého rozhodnutí volný čas nechtějí (Hofbauer, 2004, s. 41).

Nebo kdy rodiče neprojevují zájem a nechávají dětem volný prostor při výběru svých volnočasových aktivit. V těchto případech pak může docházet ke vzniku sociálně patologických jevů, proto je do určité míry žádoucí promyšleně ovlivňovat volbu prostředí, kde se dítě po vyučování pohybuje (Hájek, 2003, s. 25).

Hlavním cílem volného času je nejen vybavovat děti vědomostmi, dovednostmi a postoji, ale také schopnostmi, které jim umožní odolat nástrahám, se kterými se v dnešní společnosti mohou setkat, např. drogová závislost agresivita, vandalismus apod. Jedním z dalších cílů je naučit jedince dobře a kvalitně využívat svůj volný čas a naučit ho chápat jako významnou životní hodnotu (Hájek, 2003, s. 29).

1.1 Historický vývoj volného času

Pro lepší pochopení významu volného času je potřeba také znát proměny v průběhu historického vývoje. V této části představujeme přehled volného času od pravěku až po dnešní dobu.

O tom, jakými způsoby se trávil volný čas v období pravěku, se můžeme domnívat pouze základě archeologických nálezů z té doby. Přesnější informace máme z období starověku, především z oblastí Řecka, Říma a Egypta. Mezi první osobnostmi, které řešily otázku volného času, patřil řecký filozof Aristoteles. V jeho dílech *Etika Nikomachova* nebo *Homér* nalezneme první poznatky o volném času. Řekové používali pojem "schóle", který můžeme přeložit jako volná chvíle. Byl to čas na relaxaci, vzdělávání a zábavu. Velký význam měly v té době gladiátorské zápasy nebo olympijské hry, kterých se účastnili příslušníci všech vrstev. V této době došlo také k rozvoji stolních her (nejprve byly s kamínky, později s figurkami) nebo k rozvoji umění (hudba, sochařství, poezie aj.) (Havlík, Kořa, 2002, s. 5-6).

V evropském středověku měla dominantní postavení církev, která zamezila jakékoliv sportovní aktivity a volný čas byl považován spíše jako doba k odpočinku a modlitbám. Toto období bylo vyznačováno heslem Benediktínů: „*Ora et labora*“ neboli modli se a pracuj. Pro vládnoucí třídu byly také velmi typické slavnosti, sporty (lov, turnaje) a stolní hry (šachy, kostky). Mezi dětmi převládaly hry jako např. kuličky, lukostřelba, chození na chůdách apod. Nový pohled na volný čas, myšlenky seberealizace a seberozvoje přinesla díla

utopistů a myslitelů jako byli např. Thomas More, Tommaso Campanella či Robert Owen (Knotová, 2011, s. 35 ; Janiš, 2009, s. 6).

V období renesance a humanismu nastal zásadní obrat v chápání volného času. Moc církve se snižovala a narůstala svoboda. Docházelo k rozvoji parků a zahrad, které přispěly k trávení volného času více v přírodě. V průběhu 17. století si lidé začali budovat víkendové domy, zakládaly se kavárny nebo spolky dospělých. Zrychleným tempem probíhalo také oddělování pracoviště, bydliště a místa pro volný čas v průběhu 19. století. Vývoj volného času prošel v průběhu historického vývoje několika fázemi. Nejprve se jednalo především o rozvoj aktivit, které byly určené spíše pro dospělé. Organizace, které se zaměřovaly na volný čas dětí a mládeže se zakládaly až později a jednalo se spíše o tělovýchovné a sportovní spolky. Jedním z nich byl například Sokol, založený roku 1862. V 19. století se začala společnost proměňovat a začal být kladen větší důraz na volný čas a jeho pojetí. Byla založena skautská hnutí, klubovny a další sdružení pro mládež (Pávková, 2008, s. 21).

Jak zmiňují Janiš a Skopalová, využívání volného času se v průběhu historického vývoje mění. Dnes existuje široká nabídka zařízení, která nabízejí volnočasové aktivity, jenž bývají cíleny na různé skupiny společnosti, dbají na jejich funkčnost a reagují na aktuální změny mezi generacemi. A protože se generace, životní styl a způsoby trávení volného času mění, budou volnočasové aktivity požadovat stálou pozornost a obměňování.

1.2 Faktory ovlivňující volný čas

Paleta těch, kteří se podílejí na náplni volného času dětí a mládeže, je velmi pestrá. Většinou se všechny faktory vzájemně ovlivňují, Hájek (2004, s. 30) uvádí tyto tři:

- přirozené výchovné instituce (rodina, skupiny vrstevníků, lokální pospolitosti);
- instituce se zprostředkovaným výchovným působením (občanská sdružení, cestovní kanceláře, společenské prostředí aj.);
- instituce s přímým výchovným působením (školy, školská zařízení, církve apod.);

U každého z nás se liší způsob trávení volného času a je to ovlivněno hned několika faktory, mezi které patří např. sociální, ekonomické či politické jevy, osobnostní rysy, způsoby a cíle výchovy nebo vztahy v rodině, kulturní tradice či společenské prostředí, ve kterém se pohybujeme. Šerák (2009) považuje za významné faktory, které ovlivňují prožívání a trávení volného času tyto čtyři:

- věk, pohlaví
- druh profese, dosažené vzdělání
- žebříček hodnot
- bydliště a sociální skupina v okolí jedince

Výše uvedené faktory ovlivňují výběr a náplň volnočasových činností každého jedince v určitém období života. Působí jak na mladé, tak dospělé jedince. Například dvacetiletý student bude trávit svůj volný čas jinak než třicetiletý pracující člověk budující kariéru.

B. Hájek (2004) vymezil několik dalších velmi významných faktorů, které ve velké míře ovlivňují způsoby trávení volného času. Mezi ně patří:

Rodina

Rodina je nejpřirozenější skupina ve společnosti a hraje jednu z nejvýznamnějších rolí ve volném čase dětí. Počet sourozenců, sociální postavení rodiny, hodnoty, jaké rodina uznává či finanční prostředky určují to, jakou zájmovou činnost si dítě vybere. Můžeme se

ale také setkat s tím, že se zde promítají nenaplněná přání a představy rodičů, což může dítě vést k lepším výkonům, nebo v něm naopak vyvolat pocit méněcennosti. Vzhledem k tomu, že děti disponují velkým množstvím volného času, tak je na rodině, jak jej budou trávit.

Skupina vrstevníků

S rostoucím věkem začíná stoupat také vliv skupiny vrstevníků. Zde záleží na tom, jaké hodnoty tato skupina uznává. Může se jednat o skupinu, která tráví svůj volný čas žádoucím způsobem (může se jednat o partu kamarádu, ale také o organizovanou skupinu) a slouží k osvojování pozitivních hodnot, ale může se stát, že má vliv i výrazně negativní což může vést k delikventnímu chování.

Lokální pospolitosti

Jedním z velice významných faktorů je také místo bydliště (obec, ale třeba i sídliště) a vliv sousedských vztahů. Mnoho autorů uvádí, že míra vlivu tohoto faktoru je prokazatelná. Například lidé na vesnici se o víkendech věnují spíše činnostem na zahradě či kutilství a nezáleží tolik na jejich pohlaví nebo profesi jako u jedinců žijících ve městě, kteří tráví víkendy velmi různorodě, a to také dle věku či dosaženého vzdělání.

Společenské prostředí

Je to většinou odraz lokální pospolitosti a jejího sociálního složení. Roli zde hraje společenské postavení rodičů a ekonomická situace rodiny. Děti mnohdy uznávají hodnoty, které převzaly od rodičů, a tím vytvářejí určité vnitřní sociální členění.

Občanská sdružení a podobné subjekty

Volný čas dětí a mládeže ovlivňují také různá občanská sdružení, sportovní organizace či kulturní zařízení, které mají stanovené různé cíle, ať už výchovné, vzdělávací, rekreační nebo různě specificky zaměřené.

Hromadné sdělovací prostředky

Čím dál více se setkáváme s tím, že vnímání a trávení volného času je ovlivněno tlakem většinové společnosti. Stoupá vliv nových komunikačních technologií, díky kterým je udáván jakýsi trend v trávení volného času a většina jedinců podléhá tomu, co je "IN".

1.3 Funkce volného času

Už při definicích volného času jsme si mohli všimnout, že volný čas plní několik důležitých funkcí, což je dáno historickým vývojem. M. Kaplan uvedl, že volný čas by měl přispívat k pocitu "nějak k něčemu patřit", rozvíjet se, zprostředkovat a uvádět v soulad různé individuální funkce. Volný čas by měl být prospěšný pro společnost i jedince.

Hofbauer (2004, s. 14) ve svém díle uvádí, že Roger Sue, francouzský sociolog, vymezil jako funkce volného času tyto čtyři:

- psychosociologickou (uvolnění, zábavu, rozvoj osobnosti člověka),
- sociální (socializaci, příslušnost k některé sociální skupině, sociální uznání),
- terapeutickou (smyslový rozvoj, zdravý životní styl),
- ekonomickou (pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti, výdaje účastníků vynakládané na aktivity volného času)

V české a slovenské literatuře nalezneme spoustu vymezení funkcí volného času, která vycházejí z pojetí volného času – jako času umožňujícího rozvoj člověka včetně relaxace. Například Kratochvílová (2004) vymezila propracované členění funkcí, kdy hlavním kritériem, jak sama uvádí, je výchovný význam činností. Autorka vymezila celkem pět základních funkcí: zdravotně – hygienickou, seberealizační, formativně výchovnou, socializační preventivní.

Podle Pávkové (2002, s. 38) rozlišujeme minimálně 3 hlavní funkce volného času a to:

- regenerace sil,
- kompenzace jednostranné práce,
- vlastní orientace v životě (prostor k hledání smyslu života).

Jak zmiňují Kavanová a Chudý (2005) bylo by vhodné rozšířit funkce volného času o seberealizaci, socializaci a prevenci z důvodů změn v současné společnosti. Na základě toho, rozdělují funkce volného času následovně:

- **Výchovně-vzdělávací funkce** – dostupný prostor pro výchovu a vzdělání je volný čas. Představuje příležitost pro získání velkého množství informací z různých oblastí vědy, techniky, odborné literatury, společenského života a účastní na

- volnočasových aktivitách a akcích. Prostřednictvím pestrých a zajímavých činností se děti motivují k společensky žádoucímu využívání volného času, k získávání dovedností, návyků a tím k rozvoji poznávacích procesů a k celoživotnímu vzdělávání. Obsah i zaměření výchovného působení by mělo být přizpůsobeno mimo jiné zájmům jedinců, mezi další kritéria patří věk, pohlaví, zdravotní stav apod.
- **Rekreačně- relaxační funkce** – při formování osobnosti musíme brát ohled také na psychohygienické zásady a zásady pro udržení fyzického zdraví. Jelikož jsme v pracovním a školském prostředí vystavováni stresovým zátěžím, tak je vhodné do denního programu zařazovat např. relaxační cvičení, procházky, výlety a v případě potřeby také rehabilitační cvičení. Můžeme zde zařadit také tělovýchovné, sportovní a turistické činnosti. Dětem by měla být dopřána také neorganizovaná spontánní činnost v přítomnosti jejich vrstevníků, sourozenců.
- **Sociální funkce** – socializace je proces, ve kterém se jedinec adaptuje do sociálního prostředí, učí se ho poznávat, spolupracovat a stává se jeho členem. Člověk je bio-psycho-sociální bytostí, a proto potřebuje žít v různých formálních i neformálních skupinách. Děti se učí formám společenského chování, vytváří si vztahy na různé úrovni a především usilují o začlenění se do různých sociálních vrstev. U rodin, kde je málo podnětné prostředí, hraje velkou roli pedagog, který má možnost nabízet aktivity, ve kterých by děti mohly projevit své schopnosti a úspěchy, díky kterým by dostaly přiměřený sociální status.
- **Seberealizační funkce** – zájmová činnost ve volném čase dokáže více či méně uspokojovat zájmy, potřeby a seberealizaci. Prvotní a průběžná motivace pomáhá k rozvoji nadání a talentu. Potřebné sebeuplatnění obsahuje několik aspektů - sebepoznání, sebeformování, autoregulaci, autokultivaci, s osobitým zřetelem na náročnost při plánování. V této oblasti dochází k neustálému procesu. Aktivity slouží ke spojení s vnitřní harmonií a harmonií venkovního prostředí. Základním předpokladem je rozvoj a kultivace osobnosti.

- **Preventivní funkce** – častěji kromě přímého výchovného působení ovlivňují děti a mládež sociálně-patologické jevy.

Ve snaze snížit jejich účinnost se rozpracovávají různé druhy prevence, které se dělí do tří rovin:

1) primární prevence – je určena celé populaci, především těm, kteří nemají žádné projevy nežádoucího chování:

2) sekundární prevence – je zaměřena na rizikové skupiny a jednotlivce, u kterých je pravděpodobné, že se u nich mohou projevit nežádoucí projevy, nebo se stanou oběťmi těchto projevů:

3) terciární prevence – se věnuje procesu resocializace a léčení, s cílem odstranit příčiny, které vedou k nevhodnému chování.

2 RODINA

Jedním z nejstarších a nejzákladnějších prostředí pro vývoj lidského jedince a jeho osobnosti je rodina. Ta se stává pro dítě prvotním a rozhodujícím prostředím, se kterým se setkává. Přes veškerý historický vývoj, je rodina i dnes nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí pro dospělého jedince, natož pro dítě. Je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel. Jak zmiňuje Bendl (2004), prostřednictvím rodičů dítě přejímá různé morální hodnoty a normy, učí se rozeznávat, co je dobré a co zlé, jaké chování je vhodné a jaké ne, v rodině se formuje mravní profil jedince (Kraus, 2008 ; Průcha, 2013 ; Procházka, 2012).

Rodina by měla být pro člověka jakousi oázou ve světě, ve kterém je dnes příliš honby za úspěchem, přetvářka a obecně jsou kladeny vysoké nároky. Měla by jedinci poskytovat pocit jistoty, bezpečí, lásku, péči a vytvářet prostor pravdivosti, otevřenosti a vzájemnosti. V rodinné psychologii je pro to využíván souhrnný termín *mutualita* (z latinského *mutuus* "vzájemný"). Toto je jedna z podmínek u všeho. Dle Sobotkové (2012) je k vytvoření domácího bezpečí a jistoty potřeba zavedení určité rutiny, která dodá rodinnému životu organizovanost a zvýší tak pocit bezpečí celé rodiny. Autorka uvedla, že „*funkční rodina by měla mít jasně vymezené hranice, které jednotliví členové respektují.*“ Rodina a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá působí na psychický vývoj dítěte celou řadou svých aspektů. Jedná se o momenty vztahové (úplnost či neúplnost rodiny, přítomnost sourozenců, prarodičů, interakce mezi ostatními členy rodiny apod.), ale také o aspekty materiální (např. vybavení rodinného prostředí) a sociálně – kulturní (vzdělání a vzdělanost rodičů, zaměstnání rodičů a další reprezentující aspekty)(Říčan, 2013; Sobotková, 2012; Procházka, 2012).

Co se týče definování, vymezení rodiny jako malé primární sociální skupiny je velmi obtížné. Jak zmiňuje Matějček (1992), jinak bude definovat rodinu psycholog, pedagog či právník. Každý rodinu vymezí ze svého úhlu pohledu. Vzhledem k tématu bakalářské práce jsme vymezili definice od vybraných autorů na pojem rodina z pohledu pedagogického.

Jak uvedl Plňava (2000), rodinu můžeme z hlediska jejího fungování pojmout jako strukturovaný systém, jehož smyslem, účelem i náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci i produkci života lidí. V dnešní době se setkáváme s tím, že přestávají platit tradiční kritéria, a to například v legalizaci

partnerského vztahu, které již není nutnou podmínkou. Rodin bez uzavření partnerského manželství se stále zvyšuje.

A. Giddens rodinu naopak vymezuje jako: „*skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejichž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí*“ (in Procházka, 2012).

Další definice, podle Pradky (1983), označuje rodinu jako: „*přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž si mohl vybrat jiné a přejímá to, co v něm je připraveno rodiči.*“

Tománek (2012) ve svém díle vymezuje rodinu následovně „*Předovšetkým sociální skupinu, která je složená z dvou nebo více osob žijících spolu v jedné domácnosti, které jsou spojené manželskými, pokrevnými nebo adoptivními svazky. Možná ji charakterizovat i jako primární, neformální a intimní sociální skupinu a základní společenskou jednotku, která je často považovaná za kolísku lidstva a výchovy.*“

2.1 Typy rodin

V této podkapitole se budeme věnovat typologii rodin dle funkčnosti. Jiří Dunovský (1986) vymezil v osmdesátých letech čtyři typy rodin.

- **Funkční rodina** – je taková rodina, kde dochází k naplňování všech funkcí a je také zajištěn optimální vývoj dítěte. V těchto rodinách bývá pozitivní atmosféra, jasná a srozumitelná komunikace. Rodina je bez potíží. Někteří autoři používají také pojem normální, harmonická či zdravá rodina. Funkční rodina nevyžaduje zásah odborného pracovníka.
- **Problémová rodina** – v takové rodině dochází k nenaplnění jedné nebo všech funkcí, které by mohly ohrozit vývoj dítěte nebo také rodinu jako celek. Rodina nemusí být vždy schopna vyřešit problémy sama a v takovém případě může využít krátkodobé či jednorázové pomoci z venčí, kdy přichází na řadu činnost orgánu sociálně právní ochrany dětí.
- **Dysfunkční rodina** – je ta, kde se vyskytují vážné a dlouhodobé poruchy některých nebo všech funkcí, které ohrožují rodinu, a především vývoj dítěte. Dysfunkční rodina není schopna zvládnout problémy sama, a proto je nutná pomoc z venčí – sanace rodiny. Řešením je poradenská péče, která ale nemusí být vždy účinná a někdy je nutné pro dítě zajistit náhradní rodinnou péči.

- **Afunkční (nefunkční) rodina** - má funkce narušené na tolik, že přestává plnit svůj účel a ohrožuje dítě v samotné existenci. V takovém prostředí dochází často k týrání, zneužívání či zanedbávání dítěte. Jediným možným řešením je odebrání dítěte a umístění jej do ochranné péče (in Procházka, 2012, s. 113).

Dva typy rodin rozlišuje také Satirová (1994):

- **Narušené rodiny** – převládá zde špatná atmosféra, nejasná, nepřímá a neupřímná komunikace. Děti v těchto rodinách jsou často kritizovány, mají nízké sebevědomí a nebývají vedeny k zodpovědnosti. Může se zdát, že rodina drží pohromadě jen z povinnosti.
- **Zdravé rodiny** – panují zde harmonické vztahy. Komunikace v rodině je přímá a jasná, členové jsou velmi otevření i přátelští.

2.2 Funkce rodiny

Matějček (1992) uvádí, že dobrý domov je jednou z podmínek šťastného dětství. K tomu je však potřeba naplnění určitých funkcí. Rodina jako instituce naplňuje široké spektrum funkcí - pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, chrání a podporuje (in Kraus, Poláčková, 2001).

Funkce rodiny se společně s vývojem lidské společnosti měnily a také se neustále mění. M. Procházka (2012) ve své publikaci vytyčil tyto funkce:

Biologicko - reprodukční funkce rodiny má velký význam jak pro rodinu, tak pro jedince, kteří ji tvoří. Je v zájmu společnosti, aby se rodil určitý počet dětí, který by tuto funkci naplnil. Pro zdařilý rozvoj je třeba také stabilní reprodukční základna. V dnešní době se ale dětí rodí méně, podle současného trendu v některých zemích je i jedno dítě překážkou pro profesní život. Je mnohem častější, že se ženy stávají matkami až v pozdějším věku.

Sociálně - ekonomická funkce - rodina je první sociální skupinou, která učí dítě přizpůsobovat se sociálnímu životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti. Členové rodiny se jednak zapojují do výrobní a nevýrobní sféry v rámci výkonu povolání a jsou také významným spotřebitelem na trhu. Poruchy ekonomické

funkce se projevují v hmotném nedostatku rodin, což v současnosti bývá důsledkem například nezaměstnanosti.

Ochranná funkce (*zaopatřovací, pečovatelská*) spočívá v zajištění životních potřeb (biologických, hygienických, zdravotních) u všech členů rodiny. Od roku 1990 je rodina do této funkce více zainteresována a je od ní očekávána větší spoluúčast.

Sociálně – výchovná funkce se zaměřuje se na pozitivní emocionální vztahy a atmosféru v rodině. Hlavní cílem této funkce je připravit děti na vstoupení do praktického života - osvojování si základních návyků a způsobů chování běžné ve společnosti. Je také jednou z funkcí, která bývá nejčastěji narušena.

Funkce rekreace, relaxace a zábavy – by se měla týkat všech členů rodiny, avšak pro děti má největší význam. Je důležité, jak rodina společně tráví volný čas, čemu se věnují a do jaké míry jej tráví všichni členové dohromady.

Emocionální funkce je nezastupitelná. Nelze vytvořit podobné a potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty. Žádná jiná instituce než rodina nemá v tomto směru tak silný potenciál.

2.3 Charakteristické znaky současné rodiny

Tvář současné rodiny poznamenala celá řada důležitých momentů a skutečností, které uvádí Kraus a Poláčková (2001).

1. **Množství funkcí rodiny převzaly jiné sociální instituce.** V plné kompetenci rodiny zůstaly jenom některé z nich. Proto někdy dochází k diskuzím o její krizi, přežití či konci.
2. **Ritualizovanou podobu ztrácí oblast zakládání rodiny,** v dnešní době je vytváření manželských rodin zcela dobrovolné. Legalizace partnerského vztahu již není nutnou podmínkou a počet rodin bez uzavření manželství se stále zvyšuje.
3. **Snižuje se stabilita rodiny.** V posledních desetiletích patří Česká republika k zemím s nejvyšší rozvodovostí, a to z řady důvodů jak objektivních (emancipační proces, nárůst ateismu), tak subjektivních (manželské svazky jsou zakládány na emotivní bázi).

4. **Rodina se zmenšuje.** Nejenže klesá počet dětí v rodině, ale dochází také k omezení více generačního soužití. Narůstá počet jednočlenných domácností.
5. **Rozvoj zaznamenává antikoncepce a ubývá nechtěných těhotenství.** Postoje k umělému přerušení těhotenství jsou liberální, ženy často používají antikoncepci a značně přibývají plánovaná těhotenství.
6. **Délka života se prodlužuje.** A tím i značné trvání rodiny po odchodu dětí. Prodlužuje se také doba, po kterou rodiče žijí s dětmi v jedné domácnosti a tím narůstá socializační dosah mladé generace se staršími příslušníky v rodině.
7. **Dochází k proměnám v organizaci rodinného cyklu.** Je častější, že rodiči se stávají osoby ve vyšším věku. Děti si lidé pořizují až po určité době trvání partnerského soužití či manželství a prarodiči se tak stávají stále starší osoby, které většinou bývají ještě zapojeny do pracovního procesu.
8. **Zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu** a tím se zkracuje čas strávený s dětmi a ostatními členy. Rodiče ztrácejí sílu nejen na výchovu svých dětí, ale i na vyřešení běžných sporů či starostí a také řeší způsob trávení času tak, aby byl "kvalitní". V této situaci vzniká otázka užívání médií v současných rodinách.
9. **Dominuje dvoukariérový způsob života** a narůstá tlak na urychlený návrat matek z rodičovské dovolené do pracovního poměru.

Společně s těmito faktory dále působí celá řada dalších, jako je například demokratizace či desintegrace rodinného života apod.

3 STARŠÍ ŠKOLNÍ VĚK

„Dospívání představuje specifickou životní etapu, která má svoje typické znaky v rámci životního cyklu a svůj objektivní i subjektivní význam. Je to období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity.“ (Vágnerová, 2005, s. 321).

Starší školní věk, dospívání nebo také pubescence, je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Toto období začíná v 11 letech a končí okolo 15 let věku dítěte. Dochází v něm k úplné proměně všech složek a je důležitým biologickým i sociálním mezníkem, ve kterém je mimo jiné ukončení povinné školní docházky a volba budoucího povolání.

Je to doba kdy se pubescent potýká s dramatickými změnami, které kladou nároky jak na pubescenta samotného, tak i na jeho okolí. Například tělesná proměna je jednou z nejvýraznějších změn a tyto proměny mají vliv na sebehodnocení a sebepojetí jedince.

Langmeier a Krejčířová (2006) rozdělují tuto fázi do dvou období:

- **Fáze prepuberty** – se vyznačuje prvními známkami pohlavního dospívání. Děvčata tuto fázi končí příchodem prvního menarché a chlapci prvními ranními polucemi.
- **Fáze puberty** – přetrvává zhruba od 13 do 15 let. Zpomaluje se fyzický růst a rozvíjí se především psychické funkce.

Dle Šimíčkové-Čížkové a kol. (2008) se nahlíží na prepubertu a pubertu jako na léta "bouří a stresů". Během tohoto období se dospívající jedinec setkává s výraznými biologickými změnami a jsou na něho kladeny požadavky dospělé společnosti. Jedinec by se měl osamostatnit od rodičů, zvolit si své budoucí povolání a ujasnit si své postoje. Je vystaven také společenským, biologickým a psychologickým vlivům, které u něho mohou způsobit změnu nálad, rozkolísanost a případně i konfliktnost.

Hájek a kol (2008) uvádí, že v období pubescence je střídání nálad, výbušnost a kolísání sebeovládání u jedince typické a hraje velkou roli. Rodiče by v tomto období měli být v takových situacích velice obezřetní a trpěliví. Takové chování souvisí s tím, že v tomto období dochází k výrazné změně v psychickém vývoji, především ve fázi prepuberty. Emoční reakce mohou být dosti proměnlivé, krátkodobé a intenzivní. Dospívající ztrácí dřívější emoční jistotu a stabilitu a narůstá emoční zmatek.

Jednou z dalších výrazných změn, ke které v období pubescence dochází, je proměna osobnosti, která ovlivňuje identitu dospívajícího jedince. Dospívající si osvojuje nové kompetence a také nově přichází role. Erik Erickson uvádí, že dospívání je období hledání vlastní identity a boj s pochybnostmi o postavení jedince ve společnosti. Veškeré změny vedou ke ztrátě starých jistot a jedním z důležitých úkolů tohoto období je, aby jedinec dosáhl nové a přijatelné pozice (in Vágnerová, 2000).

Pro socializaci je toto období velice důležité. Sociální role si dospívající osvojuje také v rámci různých sociálních skupiny. Vágnerová (2005) uvádí tyto:

- role dospívajícího
- role člena party - skupina s níž se jedinec ztotožňuje a díky ní získává určitou sociální identitu,
- role blízkého přítele - kamaráda, na kterého se lze spolehnout

Anna Freudová, dcera Sigmunda Freuda, považovala toto období za významnou životní fázi, která je charakteristická růstem pudových tendencí a narušením osobnostní rovnováhy (Vágnerová, 2000).

Sigmund Freud nazval období pubescence genitálním stádiem. Nejen, že v tomto období dochází k rozdílné akceleraci mezi chlapci a dívkami, ale i u téhož pohlaví. Tělo pubescenta se musí ve velké míře vyrovnat s výraznými biologickými změnami, u dívek nastupují tyto změny dříve. Co se týče právě děvčat můžeme často spatřit fyzickou odlišnost. Některá jsou ve 13letech vyspělá, na rozdíl od jiných děvčat, která mají stále dětský vzhled. V posledních letech zaznamenáváme tzv. sekulární akceleraci, což

znamená, že se vývoj i růst dětí zrychluje a tím také dochází k dřívějším fyzickým změnám (in Šimíčková-Čížková, 2003).

3.1 Prepuberta

Šimíčková-Čížková a kol. (2008) popisují prepubertu jako fázi, která nastupuje u děvčat okolo 10. roku a u chlapců o rok později, tedy v 11 letech. Charakteristické pro toto období jsou výrazné vývojové změny po fyzické stránce a v myšlení. V tomto období vrůstá u dětí fantazie a začínají více přemýšlet o tom, co by jak mohlo být, začíná se jim formulovat schopnost usuzovat hypoteticko – deduktivně a díky tomu vyvozovat logické závěry. V prepubertě si mezi pohlavími začínáme také více všimnout rozdílů v kognitivních funkcích, především ve škole. Dívky bývají zdatnější ve verbálních projevech a u chlapců jsou značně lepší výkony v řešení početních problémů (Vágnerová, 2000).

Charakteristické pro období prepuberty je, že pubescent neprojevuje city vůči rodičům a chová se k nim odtažitě, což může být z důvodu nejistoty z budoucnosti. U pubescentů se začíná projevovat značná citlivost vůči nespravedlnosti a kritice, která může přicházet ze strany rodičů nebo učitelů ve škole. Jejich rozhodování je značně radikální, jsou kritičtí a odmítají jakékoliv kompromisy. Pubescenti se setkávají s proměnou citů k sobě, a to především z důvodu začínajících tělesných změn, které bývají výrazné a které v nich mohou vyvolat nespokojenost a nízkou sebedůvěru (Šimíčková-Čížková a kol., 2008).

Jak již bylo zmíněno dochází také k osamostatňování od rodičů. Vrstevníci v tomto období slouží jako opora. Potřeba přátelství se značně zvyšuje i přesto, že prozatím nejsou tak pevná a mezi vrstevníky může docházet k rivalitě. Důležitou roli hrají také první lásky (Vágnerová, 2000).

3.2 Puberta

V tomto období se fyzický růst zpomaluje a rozvíjí se především psychické funkce. Puberta je označována za období pohlavního dozrávání, ve kterém se dítě přeměňuje na biologicky zralého dospělého jedince, který je schopný sexuální reprodukce. Tvar těla dostává dospělou podobu, díky které dochází ke zlepšení pohybové koordinace. Hormonální změny ovlivňují také psychiku pubescenta a jeho výkyvy nálad. Výzkumy, potvrzují, že pokud nedocházelo v dosavadní výchově k vážnějším konfliktům a přístup

rodičů a potažmo učitelů byl vstřícný a chápavý k individualitě jedince, může být období puberty poměrně klidnou fází a probíhat bez chaosů. Jednání pubescenta v tomto období začíná být typické tím, že se snaží odlišit od mladších věkových kategorií. Dospívající používají více cizí terminologii, slangové výrazy a také se rozšiřuje jejich slovní zásoba. Začínají odmítat podřízenou roli, celkově se mění jejich vztah ke škole a s tím také vztah k učiteli, který pro něho přestává být přirozenou autoritou. Pro pubertu je však typická proměnlivost názorů, nejsou ještě individualitami, které si stojí za svými postoji (Šimíčková-Čížková, 2008; Vágnerová, 2000).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

V praktické části této bakalářské práce jsme se zaměřili na provedení výzkumného šetření a na jeho popis. Následující kapitoly popisují stanovené výzkumné cíle a otázky, výzkumný soubor, postupy a metody, které byly použity pro zpracování získaných dat.

Tématem, kterým se výzkum v bakalářské práci zabýval, byla role rodiny v trávení volného času dětí. Jak již bylo zmíněno v teoretické části této bakalářské práce, zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu a tím se mnohdy zkracuje čas strávený s dětmi a dalšími členy rodiny. Rodiče se tak často snaží zajistit volný čas svých dětí mimoškolními aktivitami, kde jejich děti budou trávit svůj volný čas "kvalitně".

Pro období staršího školního věku je ale typické, že se u pubescenta rozvíjí potřeby vlastního sebeurčení a rozvoj vlastní identity. Pubescent začíná také odmítat veškerou autoritu, odpoutává se od rodičů a snaží se vytvářet svá rozhodnutí a postoje. Proto jsme se rozhodli zjistit, jakou mají děti volnost s nakládáním svého volného času, jakou roli v něm hrají rodiče a zda je v jejich volnočasových aktivitách podporují.

4.1 Výzkumná otázka

K naplnění níže stanovených cílů nám pomohlo několik výzkumných otázek:

- Jaký význam má pro děti volný čas a s kým nejčastěji a nejraději svůj volný čas tráví?
- Jak moc určují rodiče způsob trávení volného času svých dětí?
- Kdo/co ovlivňuje a omezuje děti ve výběru činností v jejich volném čase?

4.2 Výzkumný cíl

Hlavním cílem výzkumného šetření je, *zjistit jakou mají děti volnost s nakládáním svého volného času a jakou roli v něm hrají rodiče.*

Dílní výzkumné cíle zní:

- zjistit, zda jsou děti spokojeny s náplní svého volného času, popřípadě zda by něco změnily;
- zjistit, na základě, jakých kritérií si děti vybírají své volnočasové aktivity a zda navštěvují například kroužky jen z důvodu, že to požadují rodiče;
- zjistit, zda rodiče své děti podporují v jejich zálibách;
- zjistit, kolik prostoru dávají rodiče dětem při výběru volnočasových aktivit.

4.3 Výzkumná metoda

Na základě stanovených cílů byla pro sběr dat zvolena nejfrekventovanější kvantitativní metoda dotazníku. Díky kterému jsme měli možnost získat v krátkém časovém rozsahu dostatek informací s vyšším počtem respondentů. Výhodou použití této metody je, že dotazníky byly získávány anonymně, tudíž poskytují pravdivější odpovědi.

Úvodní část dotazníku představuje autora, objevuje se tam ujištění, že je dotazník zcela anonymní, a jeho záměr. Dále je tam uveden návod k vyplnění a žádost respondentů o pravdivé odpovědi. Další část obsahuje vlastní položky.

Dotazník použitý v této bakalářské práci byl sestaven z 22 položek. Převážně byly použity uzavřené otázky, dále otevřené, polouzavřené s možností vlastní odpovědi a dvě škálové s 5bodovou stupnicí.

První položky v dotazníku jsou zaměřeny na faktografické údaje respondentů (pohlaví a třída. Další položky jsou zaměřeny na volný čas – co pro respondenty volný čas znamená, zda ho mají dostatek, zda je rodiče podporují v jejich zálibách a jestli je něco, co by chtěli změnit v oblasti trávení svého volného času. Položky v dotazníku jsou formulovány jednoduše a stručně tak, aby byly přiměřené věku respondentů. Výzkumné šetření je zcela anonymní a po dohodě s jednotlivými školami a také v rámci osobních dat nebudou konkretizovány výsledky jednotlivých škol.

4.4 Metoda zpracování dat

Data sesbíraná z dotazníkového šetření byly nejprve utříděny pomocí tzv. čárkovací metody. Výsledky této metody byly dále převedeny do tabulky četností, která byla doplněna o relativní četnost. Ta je následně vyjádřena v procentech a to tak, že byla vynásobena 100. Vypočítaná relativní četnost poskytuje informace o tom, jak velká část z celkového počtu hodnot připadá na danou kategorii. (Chráška,2003) Pro dvě položky byla také zvolena Likertova škála.

4.5 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tohoto výzkumu tvořili žáci 7. – 9. tříd, tedy II. stupně základních škol. Jedná se o žáky v období staršího školního věku. Důvodem výběru této cílové skupiny je, že právě v tomto věkovém období dochází k nejvýraznějším proměnám, co se týče vztahu k volnému času i rodině a žáci jsou již v tomto věku schopni dobře porozumět obsahu u jednotlivých položek a mohou tak posoudit danou situaci.

Celkem byly osloveny tři základní školy v okolí Rožnova pod Radhoštěm, a to ZŠ a MŠ Hutisko – Solanec, ZŠ Zašová a ZŠ 5. Května v Rožnově pod Radhoštěm. Na těchto základních školách bylo rozdáno celkem 252 papírových dotazníků a vzhledem k tomu, že výzkumné šetření probíhalo pod dohledem vyučujících, návratnost dotazníků byla 100%.

Celkový počet respondentů činí 252, z toho 120 dívek a 132 chlapců. Ze sedmých tříd bylo vybráno celkem 75 vyplněných dotazníků, z osmých tříd 87 a z devátých tříd 90 vyplněných dotazníků.

Tabulka 1 Složení respondentů

	Celkem		Dívky		Chlapci	
	n	%	n	%	n	%
7. třída	75	30%	40	33%	36	27%
8. třída	87	35%	39	33%	49	37%
9. třída	90	36%	41	34%	47	36%
Celkem	252	100%	120	100%	132	100%

4.6 Výsledky výzkumu

V těchto podkapitolách budeme odpovídat na stanovené výzkumné otázky.

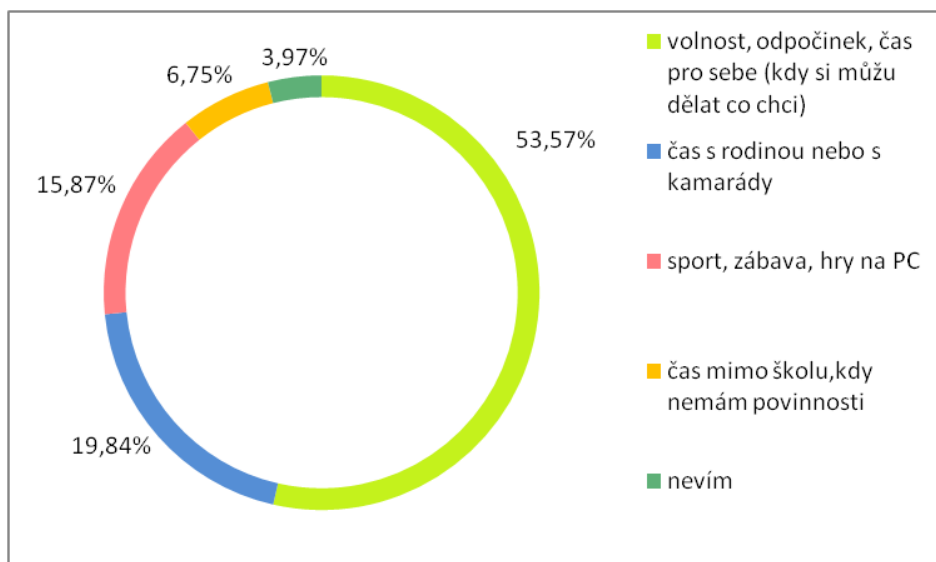
Zaměříme se na volný čas u dětí staršího školního věku. Co si pod pojmem volný čas představují, s kým ho nejraději/nejčastěji tráví, zda pocítují vliv ze strany rodičů a kdo/co nejvíce jejich volný čas ovlivňuje a omezuje.

4.6.1 Děti a význam volného času

V první položce, která se týkala volného času, jsme se v první řadě zaměřili na to, co pro děti volný čas znamená. Cílem této položky bylo vyvolat v žácích jakoukoli představu, která se jim vybaví pod pojmem "volný čas". Položka byla otevřená a objevovaly se odpovědi, ve kterých jednotlivci popisovali svou představu o volném času konkrétními činnostmi.

V níže uvedeném grafu č.1 můžeme jasně vidět, jak děti staršího školního věku volný čas vnímají. Z tabulky je zřetelné, že 135 dětí (53,57 %), což je více než polovina, uvedla, že volný čas pro ně znamená volnost, odpočinek a čas pro sebe, ve kterém si mohou dělat co chtějí. Celkem 50 (19,84 %) dotazovaných dětí odpovědělo, že volný čas vnímají jako čas, který mohou trávit s rodinou nebo kamarády. Další oblíbenou odpovědí, kterou uvedlo 40 dětí (15,87 %), byla, že volný čas pro ně představuje dobu, kdy se mohou věnovat sportu, zábavě nebo hraní na PC. Dalších 17 dětí (6,75 %) uvedlo, že volný čas vnímají jako čas mimo školu, kdy nemusí plnit žádné povinnosti. Zbýlých 10 dětí (3,97 %) odpovědělo pouze "nevím".

Graf 1 - Co pro tebe znamená volný čas?

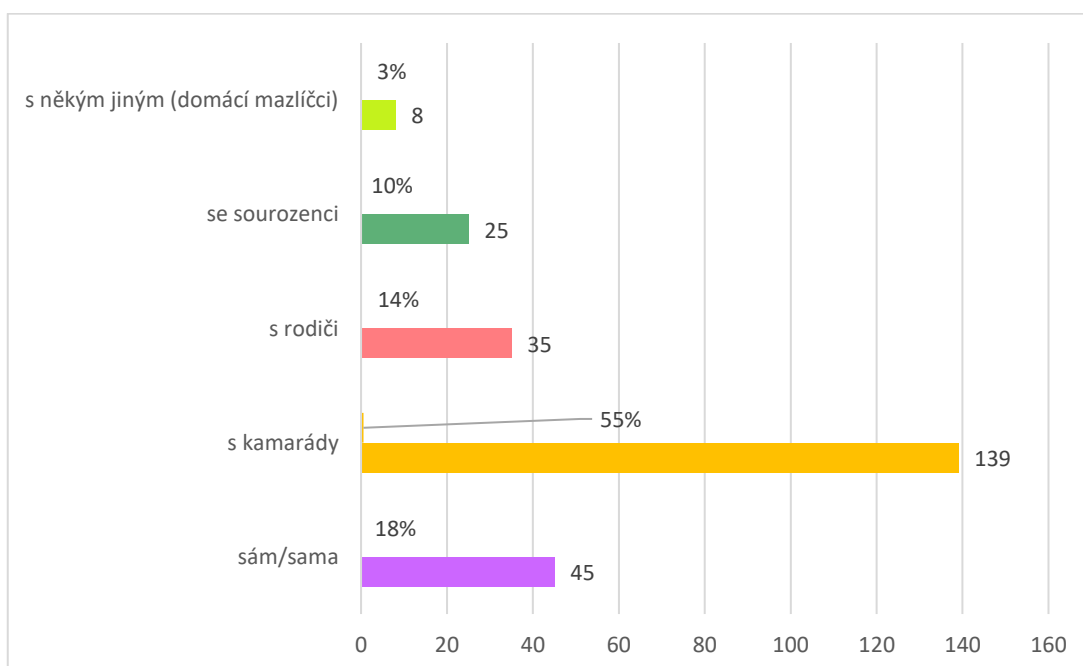

Jedním z dalších cílů bylo také zjistit, zda jsou děti spokojeny s tím, jak svůj volný čas tráví a zda ho mají dostatek. Tyto dvě odpovědi na položky byly v dotazníku uzavřené a z odpovědí vyplynulo, že 132 dětí (52,38 %) je spokojeno se způsobem trávení svého volného času. Spíše spokojeno je 84 dětí (33,33 %). Nespokojeno se tím jak svůj volný čas tráví, je 14 dětí (5,56 %) a odpověď "spíše" nespokojeno zaznačilo celkem 22 dětí (8,73 %). Příjemným zjištěním je, že 33% dětí má dostatek volného času, 30% zaznačilo odpověď "spíše ano". Nedostatek volného času má 12% dětí a 25% uvedlo, že dostatek volného času spíše nemá.

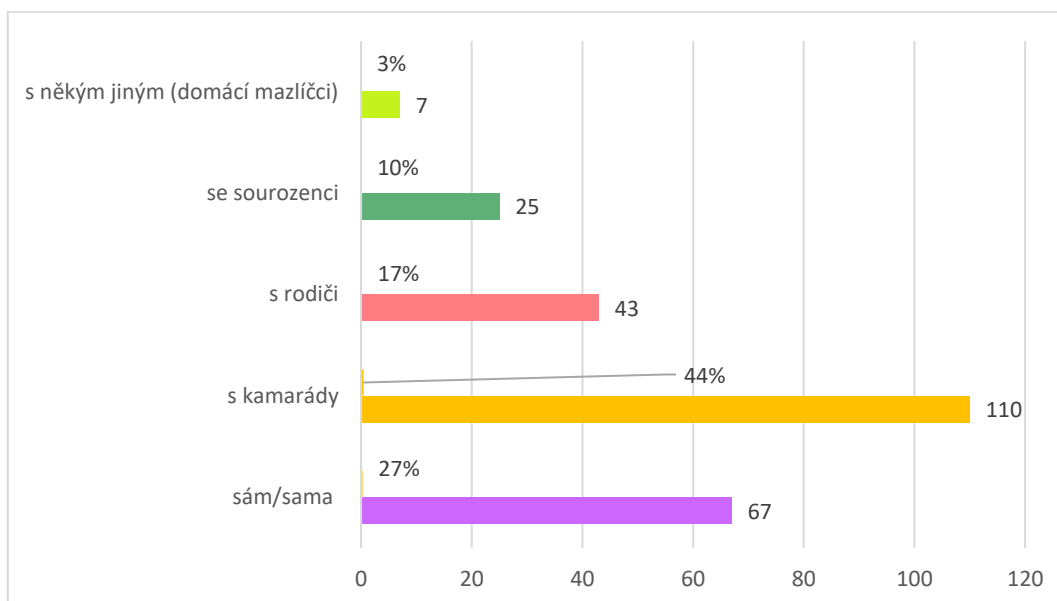
Na závěr této podkapitoly se podíváme na to, že průzkum se rovněž zabýval, s kým děti nejčastěji a nejradyji tráví svůj volný čas. Tyto položky byly polouzavřené, děti měly na výběr ze čtyř odpovědí nebo si mohly vybrat možnost "jiné" a napsat vlastní odpověď. U těchto položek nebyly získané informace žádným překvapením a potvrdily tak teoretické poznatky z literatury. Na otázku *S kým volný čas trávíš nejčastěji?* uvedlo 139 dětí (55%) že s kamarády. Na otázku *S kým volný čas trávíš nejradyji?* Tomu nebylo jinak a 110 dětí (44%) zaznačilo odpověď, že svůj volný čas tráví rovněž s kamarády nejčastěji. Pro období staršího školního věku je to charakteristické, děti se odpoutávají od rodičů a významnou roli pro ně v tomto období hrají právě vrstevníci.

V níže uvedených grafech můžeme vidět celkovou přehlednost odpovědí.

Graf 2 - Svůj volný čas nejčastěji trávíš?

Graf 3 - Svůj volný čas nejraději trávíš?

Diskuze

V rámci této podkapitoly jsme odpověděli na výzkumnou otázku: *Jaký význam má pro děti volný čas a s kým nejčastěji a nejraději svůj volný čas tráví?*

Překvapivým zjištěním v tomto výzkumu je, že na základě odpovědí, jaký význam pro děti má volný čas, můžeme říci, že velmi pozitivní. Neznamena pro ně pouze čas, kdy nemají žádné povinnosti a mohou ho trávit na sociálních sítích či jiných platformách. Což bychom vzhledem k věku dětí mohli očekávat. Ve výzkumu hodnotové orientace 2011 se na prvním příčkách v oblasti trávení volného času umístilo právě sledování televize a až pak následoval například pobyt venku nebo návštěvy.

Pro 53,57 % dětí je volný čas doba, kdy mohou odpočívat a mají čas jen pro sebe, jako další častý význam děti uváděly, že pro ně volný čas znamená čas, který mohou trávit s rodinou a kamarády. Překvapením byly také odpovědi typu "nevím", které v nás vyvolaly pochyby, protože děti se mohou potýkat s tím, že neví, jak správně se svým volným časem vynaložit, což často může vést k delikventnímu chování.

Pozitivním zjištěním, ale je, že děti mají dostatek volného času a jsou spokojeny s tím, jak ho tráví. To může souviset s tím, že děti tráví svůj volný čas nejraději i nejčastěji s kamarády, jak vyplynulo z dotazníkového šetření. Zároveň to také potvrzuje poznatky z literatury. Jak uvádí například Vágnerová (2000) pro děti v období staršího školního věku je charakteristické, že se odpoutávají od rodičů a velký význam pro ně hrají právě vrstevnické skupiny. I přesto, že je publikace několik let stará, teoretické poznatky stále platí i v současné době. Nespokojeno s trávením svého volného času není z celkového počtu dotazovaných pouze 14 (5,56 %) dětí, což je také překvapivým zjištěním, u této položky jsme očekávali výsledek vyšší.

4.6.2 Role rodiny ve volném čase dětí

V rámci tématu bakalářské práce jsme se zaměřili v dotazníku na položky, které se zabývaly, jakou roli hrají rodiče ve volném čase svých dětí. K tomu nám posloužilo celkem sedm položek.

Na první otázku: *Podporují tě rodiče v tvých zálibách?* byla připravena položka, ve které měly děti na výběr ze čtyř odpovědí. Příjemným zjištěním je, že odpověď "ano" podporují, zaznačilo celkem 132 dětí (52%) a odpověď "spíše ano" zaznačilo 63 dětí (25%). Z celkového počtu (252) dotazovaných jich celkem uvedlo 32 (13%), že je rodiče v jejich zálibách nepodporují vůbec. Zbytek dětí uvedlo odpověď "spíše ne", což bylo 25 dětí (10%). Tabulka četností, kterou lze vidět níže, demonstuje zjištěné odpovědi.

Tabulka 2 - Podporují tě rodiče v tvých zálibách?

	Ano	Spíše ano	Ne	Spíše ne	Celkem
n	132	63	32	25	252
%	52	25	13	10	100

Další položka, která byla zaměřena na to, jak moc rodiče rozhodují o volném čase svých dětí zněla: *Musíš se bavit s rodiči předem, o tom, co budeš dělat ve svém volném čase?*

Tabulka 3 - Musíš se s rodiči bavit předem o tom, co budeš dělat ve svém volném čase?

	Ano	Spíše ano	Ne	Spíše ne	Celkem
n	47	78	63	64	252
%	19	31	25	25	100

V uvedené tabulce četností č.3 můžeme vidět, že s rodiči se o svých plánech musí dopředu bavit 47 dětí (19%). Dalších 78 dětí (31%) uvedlo odpověď "spíše ano". S rodiči se předem o svých činnostech ve volném čase nemusí celkem bavit 63 dětí (25%) a odpověď "spíše ne" zaznačilo pouze o jedno dítě více, celkem tedy 64 (25%).

Na základě získaných výsledků u otázky: *Musíš se bavit s rodiči předem o tom co budeš dělat ve svém volném čase?* můžeme říci, že odpovědi jsou téměř vyrovnané. Polovina respondentů se musí s rodiči bavit předem o svých plánech a druhá polovina uvedla, že nemusí.

Další otázka, která se tímto také zabývala je: *Rozhodují rodiče o tom, co budeš ve svém volném čase dělat?*

Tabulka 4 - Rozhodují rodiče o tom, co budeš ve svém volném čase dělat?

	Ano	Spíše ano	Ne	Spíše ne	Celkem
n	29	69	62	92	252
%	12	27	25	37	100

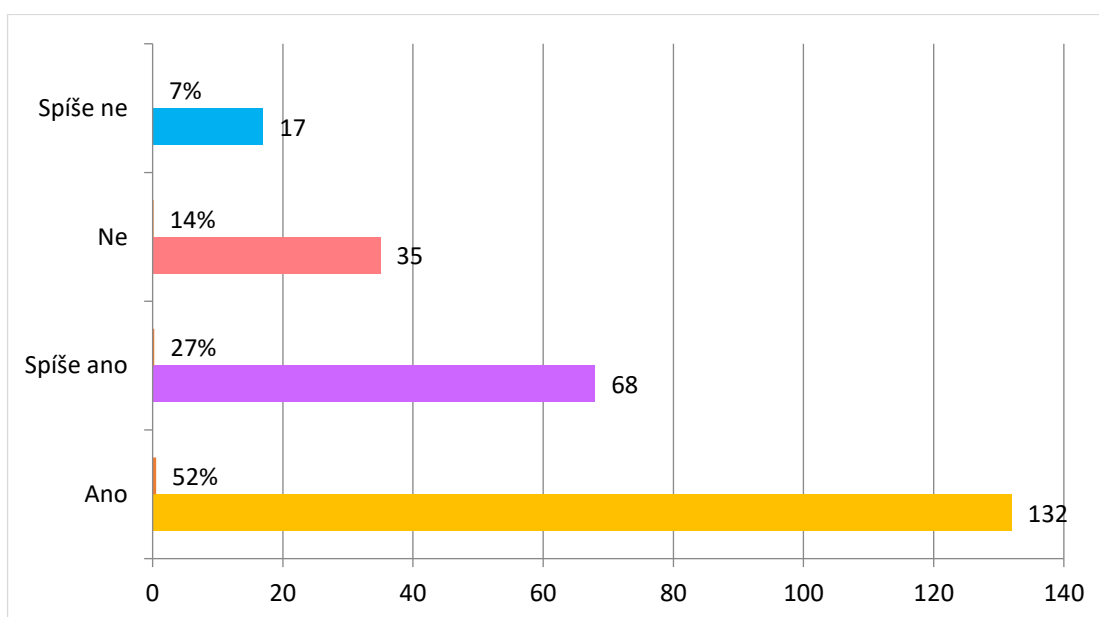
Z tabulky četností č.4 vyplývá, že úplnou volnost ve výběru svých volnočasových aktivit má z celkového počtu dotazovaných 62 (25%) dětí, 92 (37%) dětí zaznačilo, že rodiče o jejich volném čase spíše nerozhodují. Avšak 29 (12%) respondentů uvedlo, že nemají možnost rozhodovat o svém volném čase protože o něm rozhodují jejich rodiče. Odpověď "spíše ano" uvedlo 69 (27%) dětí.

V návaznosti na zjišťování, zda rodiče rozhodují o tom, co děti ve svém volném čase dělají, jsme se zaměřili také na to, jestli by se děti chtěly v této oblasti rozhodovat více samy. Z následujícího grafu a tabulky četností č. 5 můžeme vidět, že více než polovina, přesněji 132 (52%) dotázaných uvedla, že by chtěli mít větší možnost rozhodovat se o svém volném čase více samostatně. Přiklání se k tomu také 68 (27%) dětí, které zaznačily odpověď "spíše ano". Potřebu rozhodovat se více o svém volném čase nemá 35 (14%) dětí. 17 (7%) respondentů se více o svém volném čase rozhodovat spíše nechce. Níže uvedená tabulka a graf č.5 demonstrují zjištěné výsledky výzkumu.

Tabulka 5 - Chtěl/a by ses rozhodovat více o tom, co budeš dělat ve svém volném čase?

	Ano	Spíše ano	Ne	Spíše ne	Celkem
n	132	68	35	17	252
%	52	27	14	7	100

Graf 4 - Chtěl/a by ses rozhodovat více o tom, co budeš dělat ve svém volném čase?

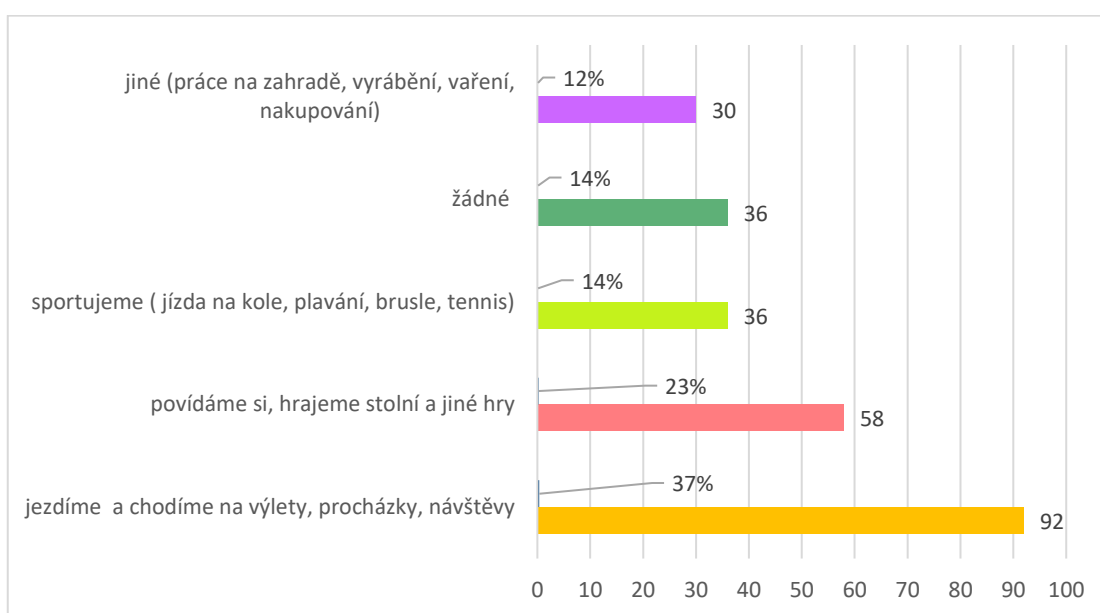

V průzkumu jsme se také zaměřili na to, zda děti tráví svůj volný čas také s rodiči. Z odpovědí vyplynulo, že 76 (30%) z dotázaných tráví často svůj volný čas s rodiči často. Polovina dětí, 130 (52%) uvedla, že s rodiči tráví svůj volný čas pouze občas. Skoro vůbec netráví s rodiči volný čas celkem 38 (15%) dětí a zbylých 8 (3%) uvedlo, že volný čas netráví s rodiči vůbec - to může být způsobeno také obdobím staršího školního věku, kdy se děti odpoutávají od rodičů a veškerý svůj volný čas věnují vrstevnickým skupinám.

Dále jsme zjišťovali, jakým způsobem tráví rodiče s dětmi společně volný čas. U otázky: *Jaké aktivity provozujete s rodiči ve volném čase nejvíce?* měly děti možnost vyjádřit se vlastními slovy díky otevřené otázce.

Z grafu č. 4 je zřejmé, že nejčastější činnost, kterou děti dělají společně se svými rodiči ve volném čase, jsou výlety, procházky a návštěvy. Dále uvedlo 58 (23%) dětí, že si často s rodiči povídají nebo například hrají stolní či jiné hry. 36 (14%) dotázaných odpovědělo, že společně s rodiči ve volném čase sportují, např. jezdí na kole, bruslích nebo chodí hrát tenis. Stejný počet uvedl, že se svou rodinou nedělají ve volném čase žádné aktivity. Zbylých 30 (12%) odpovědí bylo různorodých. Děti odpovídaly, že ve volném čase chodí s rodiči nakupovat, nebo společně vaří, pracují na zahradě, nebo vyrábí.

Graf 5 - Jaké aktivity provozujete s rodiči ve volném čase nejvíce?

Na základě otázky, kde jsme zjišťovali, jaké činnosti dělají děti společně s rodiči ve volném čase, jsme se také zaměřili na to, zda jsou děti spokojeny s tím, kolik času tráví společně jako rodina. Tabulka četností č.5 demonstruje získané odpovědi.

Tabulka 6 - Jsi spokojen/á s tím, kolik času trávíte společně jako rodina?

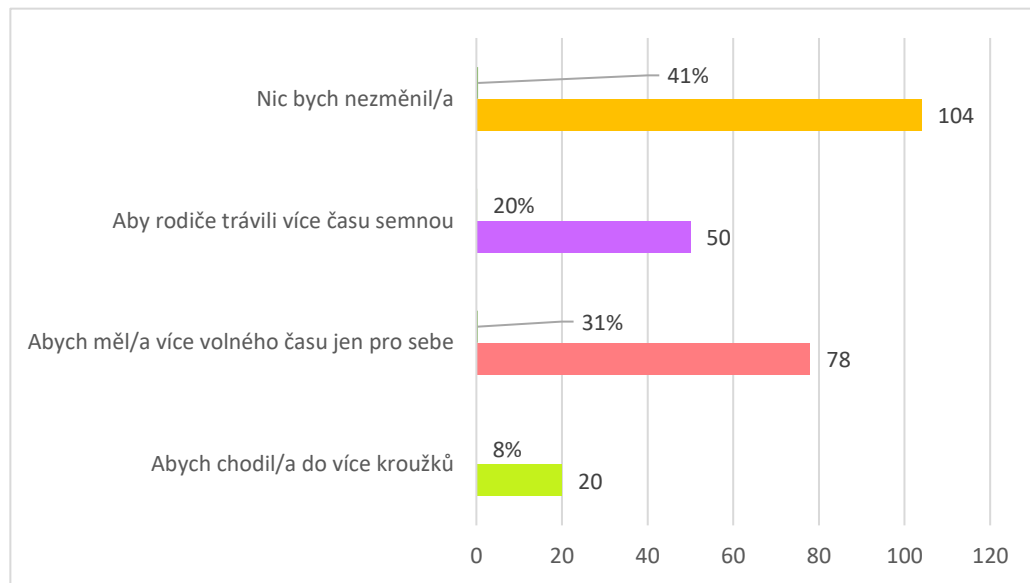
	Ano, jsem	Ne, nejsem	Nevím, nepřemýšlím o tom	Celkem
n	149	51	52	252
%	59	20	21	100

Z výše uvedeného grafu č.5 vyplývá, že z dotázaných ,celkem 52 (21%) , o tom zda je spokojeno s tím, kolik tráví společného času s rodinou vůbec nepřemýšlí. Z celkového počtu je více než polovina, 149 (59%), s množstvím času stráveného s rodiči spokojeno. 51 (20%) uvedlo, že je nespokojeno.

Na závěr jsme zjišťovali, jestliže by děti mohly něco v oblasti trávení volného času změnit, co by to bylo. 104 (41%) dotázaných je spokojeno a nechtějí nic změnit.. Co by naopak změnit chtěli je, aby trávili více společného času s rodiči, tuto odpověď zaznačilo 50 (20%) dětí. 78 (31%) respondentů by si přálo, aby mělo více volného času pro sebe a 20 (8%) by rádo navštěvovalo ve volném čase více zájmových kroužků.

V níže uvedeném grafu č.6 můžeme vidět přehlednější zobrazení odpovědí.

Graf 6 - Co by jsi chtěl/a , aby se ve Tvé rodině změnilo v oblasti trávení volného času?

Diskuze

Vzhledem k získaným výsledkům v této oblasti můžeme říci, že své volnočasové aktivity si děti v tomto věkovém období vybírají většinou samy a mají také podporu ze strany rodičů, co se týče jejich zálib a způsobu trávení volného času. Pouze u 57 (33%) dětí jsme se setkali s negativním přístupem ze strany rodičů, kdy děti pravděpodobně nevnímají dostačující podporu vůči jejich zálibám. V dotazníku jsme se dále nedoptávali, jaké činnosti ve svém volném čase děti vykonávají a vzhledem k tomu nemůžeme posoudit, zda se jedná o vhodný výběr aktivit, nebo jestli je s vybranými aktivitami dětí problém na straně rodičů.

Překvapivý výsledek pro nás byl u položky, ve které jsme zjišťovali, zda se děti musí bavit s rodiči předem o tom, co budou dělat ve svém volném čase. Výsledky z dotazníkového šetření jsou u této položky téměř vyrovnané. Na základě těchto získaných dat jsme usoudili, že nejspíše záleží, jak moc rodiče důvěřují svým dětem a také na typu výchovného stylu rodiny, zda se jedná o demokratický, liberální či autoritářský.

Získané výsledky u položky, zda rodiče rozhodují o tom, co budou děti ve svém volném čase dělat, které můžeme vidět v tabulce č. 4, nám ukazují, že většina rodičů nechává při výběru volnočasových aktivit svým dětem volnost. Vzhledem k věku dětí ve výzkumném šetření, který se pohybuje okolo 11-15 let, jsme očekávali mnohem větší vliv

ze strany rodičů. Překvapivým zjištěním ale je, že přestože rodiče nerozhodují o volném čase svých dětí, uvedla více než polovina, že by se o svém volném čase chtěla rozhodovat více sama. Je běžné, že pubescent odmítá veškerou autoritu rodičů a chce se rozhodovat o svých více sám. Jak uvádí Vágnerová (2000) cílem pubescenta není zničit autoritu, ale chce se jí sám stát a vzít tzv. vše do svých rukou.

U otázky, zda by respondenti mohli něco v oblasti trávení volného času změnit, uvedlo 41% dětí, že je spokojeno a nechce změnit nic, 31% si přeje aby mělo více volného času pouze pro sebe, což může být například z důvodu přetížení. Celkem 20% dětí by si přálo, aby mohlo trávit více společného času s rodiči. Může to být z důvodu, který uvádí Kraus a Poláčková (2001), že v dnešní době dochází k proměnám v organizaci rodinného cyklu. Rodiče bývají často pracovně vytíženi a nemají dostatek času, který by věnovali dětem. Zbýlých 8% dětí by si přálo navštěvovat více zájmových kroužků, což může být také na základě již uvedeného důvodu, kdy rodiče nemají na děti dostatečný čas a dítě tak vyhledává "místo", kde čas může trávit. V tomto výzkumném šetření nás také překvapilo, že svůj volný čas s rodiči tráví často pouze 76 dětí (30%), občas s nimi tráví čas 130 dětí (52%). 38 dotazovaných (15%) netráví s rodiči svůj čas skoro vůbec a 8 dětí (3%) vůbec. Na základě další otázky, která zněla, zda jim doba, kterou tráví s rodiči, přijde dostačující odpovídali, že ano. Na základě teoretických poznatků z literatury je to pro období staršího školního věku zcela běžné. Jak uvádí Šimíčková - Čížková (2008), pro období staršího školního věku je typické, že netráví s rodinou tolik času, přestože se snaží osamostatnit, což koresponduje také s poznatky vývojové psychologie. Pro pubescenty mají větší význam vrstevnické skupiny než rodina.

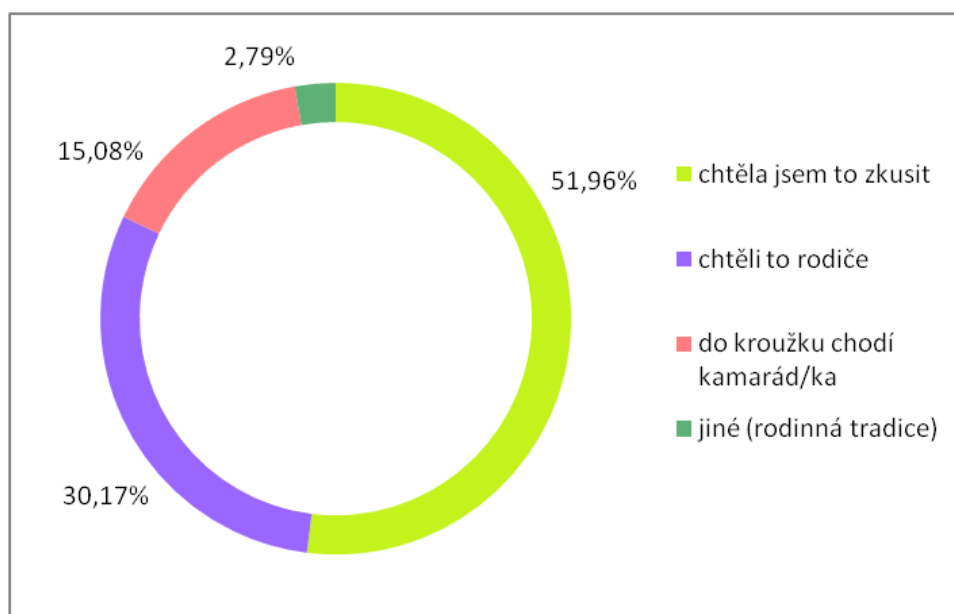
Domníváme se, že to může být také z důvodu, že kamarádi jim v tomto období více rozumí, mají vlastní komunikační styl a jsou soustředěni na sami sebe, nebo svou skupinu bez zásahu dospělých jedinců a vytváří si tak vlastní identitu.

4.6.3 Organizace volného času dětí

V této části se zaměříme na organizaci volného času dětí. V dotazníkovém šetření jsme se zaměřili na to, zda děti navštěvují alespoň jeden zájmový kroužek a z jakého důvodu si ho vybrali. Také jsme se zaměřili na to, kdo/co ovlivňuje a omezuje jejich výběr činností ve volném čase.

V první řadě jsme se zajímali, kolik dětí navštěvuje alespoň jeden zájmový kroužek a na základě čeho si ho vybrali. Tato položka byla zařazena do dotazníku z důvodu, který jsme již zmiňovali v teoretické části. Důvodem je, že na děti mohou být mnohdy kladeny nároky ze strany rodičů, kteří chtějí, aby jejich děti trávily svůj volný čas smysluplně. Z dotazovaných respondentů jich navštěvuje 179 (71%) alespoň jeden zájmový kroužek. 73 (29%) dětí žádný zájmový kroužek nenavštěvuje.

Graf 7 - Proč jsi se do kroužků, které máš přihlásil/a?

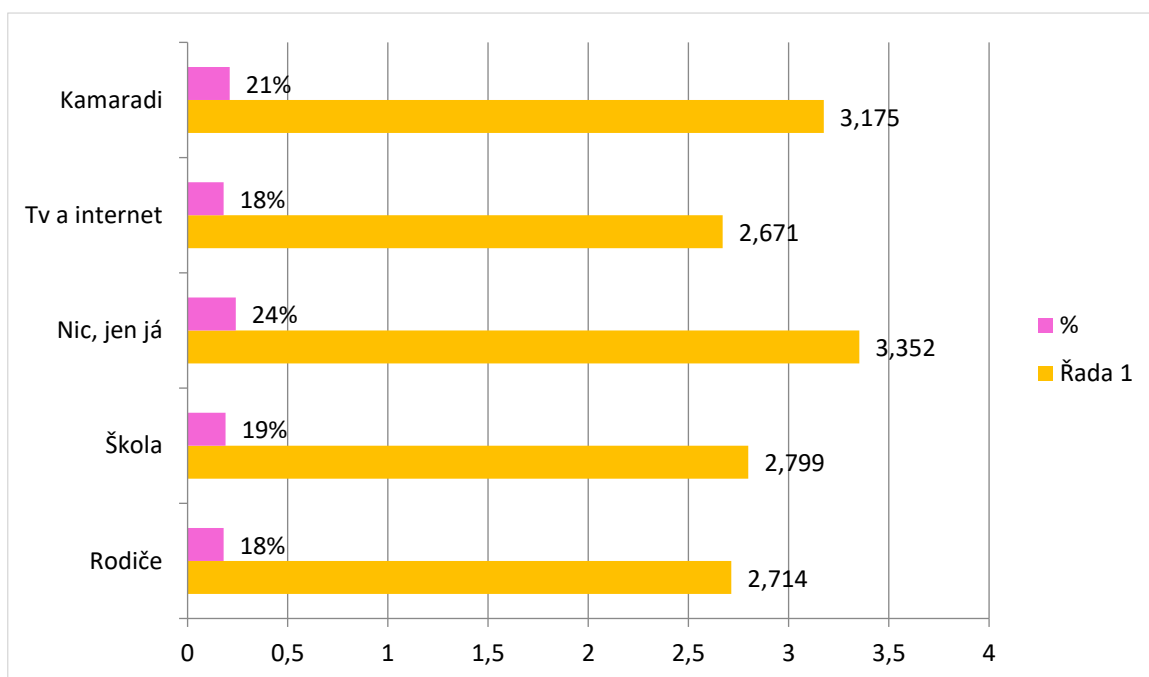
Výše uvedený Graf č.7 znázorňuje, z jakého důvodu si děti vybíraly své zájmové kroužky. Na tuto otázku odpovídali jen respondenti, kteří uvedli, že zájmový kroužek navštěvují. Velice příjemným zjištěním v tomto výzkumu je, že 93 dětí (51,91 %), navštěvuje zájmový kroužek na základě svého vlastního rozhodnutí, protože danou činnost chtěly vyzkoušet. Dalších 54 dětí (30,17 %) uvedlo, že kroužek navštěvuje, protože to chtěli rodiče. Pouze 5 dětí (2,79 %) si zvolilo možnost "jiné" a doplnilo položku vlastní

odpovědí, která byla, že navštěvování daného zájmového kroužku je rodinnou tradicí. Zbýlých 27 dětí (15,08 %) do zájmového kroužku chodí proto, že ho navštěvuje také kamarád/kamarádka.

Další položka se dotazovaných dětí doptávala, zda navštěvují zájmový kroužek jen z důvodu, že to chtějí rodiče. Na základě získaných informací jsme se dozvěděli, že 29 (11,51 %) jedinců svůj zájmový kroužek navštěvuje právě z důvodu, že to chtěli rodiče. Dalších 42 (16,67 %) dětí uvádělo odpověď "spíše ano". Příjemným zjištěním ale je, že 82 (32,54 %) dětí nenavštěvuje svůj kroužek jen proto, že to požadovali rodiče, ale chodí do něho na základě svého rozhodnutí. Zbýlých 26 (10%) dětí uvedlo, že zájmový kroužek spíše nenavštěvují protože to chtěli rodiče.

Pro další dvě položky v dotazníku byla použita Likertova škála s 5bodovou stupnicí. Pomocí této metody jsme zjistili nejen obsah, ale také sílu respondentova postoje. V první položce jsme zjišťovali, kdo nebo co ovlivňuje u dětí výběr činností ve volném čase. Jak můžeme vidět v níže uvedeném grafu č.8, děti nejčastěji označovaly, že svůj volný čas si ovlivňují jen ony samy. Na druhém místě se umístila škola s 19% a až na třetí pozici jsou rodiče, dále kamarádi a TV a internet. Graf č.8 nám umožňuje podrobný přehled zjištěných výsledků.

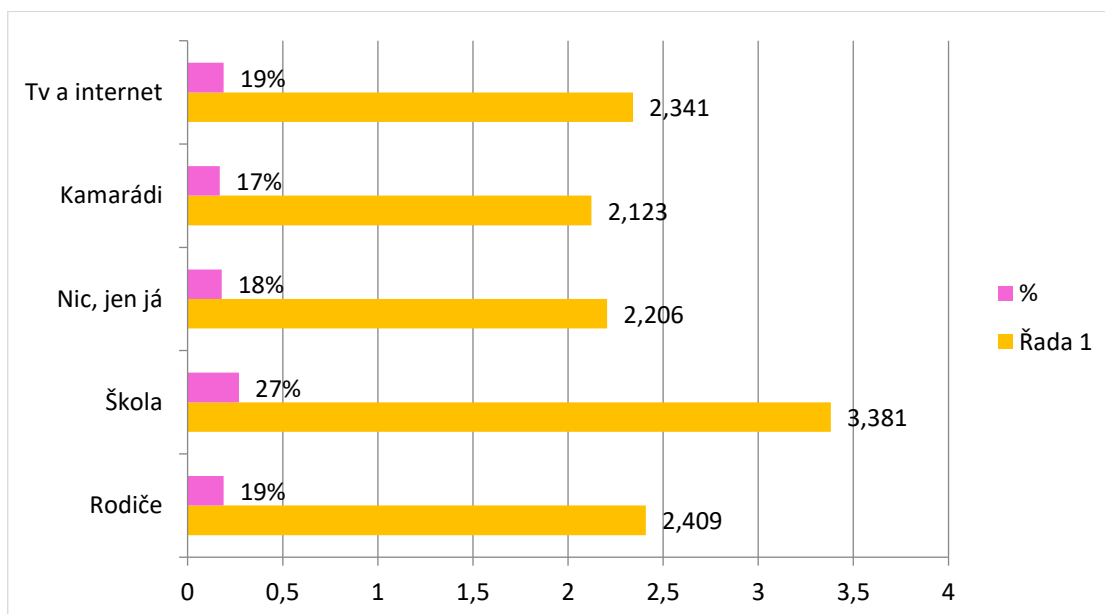
Graf 8 - Kdo/co? ovlivňuje tvůj výběr činností ve volném čase?

Položka, kterou znázorňuje graf č.9, se zabývala tím, kdo/co? omezuje volný čas dětí.

U této položky jsme zjistili, že děti se cítí být nejvíce omezovány ze strany školy. Na druhé pozici se umístili rodiče společně s TV a internetem, poté následují kamarádi a oni samotní.

Graf 9 - Kdo/co? omezuje tvůj volný čas?

Diskuze

Velice překvapivým zjištěním je, že více než polovina dětí (79%) navštěvuje alespoň jeden zájmový kroužek. Co nás, ale překvapilo ještě více je to, že více než polovina dětí své zájmové kroužky nenavštěvuje jen z důvodu, že to požadují rodiče. Vzhledem k teoretickým poznatkům a charakteristickým znakům dnešní rodiny, které uvádí například Kraus a Poláčková (2001), jsme očekávali, že vliv rodičů bude výraznější, co se týče navštěvování zájmových kroužků, z důvodu, že rodiče bývají často pracovně vytíženi a snaží se zajistit, aby jejich děti trávily svůj volný čas aktivně a smysluplně v nějakém mimoškolním zařízení. Nejčastějším důvodem výběru zájmového kroužku je, že danou činnost chtěli vyzkoušet na základě svého rozhodnutí, což je skvělé. 15% uvedlo, že zájmový kroužek navštěvuje z důvodu, že ho navštěvuje kamarád/ka.

Dále jsme se doptávali, zda děti navštěvují kroužek jen na základě toho, že si to přejí rodiče. Téměř 50% dětí uvedlo, že zájmový kroužek navštěvuje z vlastní iniciativy a necelých 30% na základě požadavků rodičů. V těchto případech se ale můžeme odkázat na předešlou položku, kde pár dětí uvedlo, že výběr jejich zájmového kroužku je rodinná tradice.

Na základě dalších dvou položek, kterými jsme se zabývali v této podkapitole, můžeme odpovědět na jednu z uvedených výzkumných otázek. Otázka zní: *Kdo/co ovlivňuje a omezuje děti ve výběru činností v jejich volném čase?*

Z výsledků je patrné, že děti svůj volný čas nejvíce ovlivňují samy a až poté pocítují vliv okolí. Dále děti je nejvíce ovlivňují kamarádi, což jsme očekávali vzhledem k tomu, že pro děti staršího školního věku hrají vrstevníci významnou roli, až poté je vliv ze strany školy, rodičů, TV a internetu.

Pokud žáky něco omezuje v jejich volném čase, pak je to nejčastěji škola. Vzhledem k věku dotazovaných, 11–15 let, musíme brát v potaz, že v tomto období se pomalu připravují na nové sociální role a čeká je například volba budoucího povolání apod. Dále jsou děti nejvíce omezovány kamarády, což není žádným překvapením. Vrstevnické skupiny jsou v tomto věkovém období pro pubescenty důležité.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se věnovala tématu, jejímž názvem je *Role rodiny v trávení volného času dětí*. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části bakalářské práce jsme se zabývali vymezením volného času, jeho funkcemi a faktory, které mohou volný čas ovlivňovat. Druhá kapitola se zabývala definicí rodiny od různých autorů, jejími funkcemi a charakteristickými znaky typickými pro dnešní společnost. Ve třetí kapitole jsme se věnovali období staršího školního věku neboli pubescenci, která je rozdělena na prepubertu a pubertu. V tomto období dochází u dítěte k velmi výrazným biologickým, psychologickým i sociálním změnám, které ovlivňují jak jeho vzhled, způsob myšlení, tak také vztah k volnému času a rodině.

V praktické části jsme se zabývali samotným výzkumem, jehož cílem bylo zjistit, jakou mají děti volnost s nakládáním svého volného času a jakou roli v něm hrají rodiče. Výzkum byl proveden nefrekventovanější kvantitativní metodou, a to dotazníkovým šetřením. Celkem se nám podařilo zajistit 252 respondentů a tím, tak velké množství dat, se kterým jsme dále mohli pokračovat v analýze. Výzkumného šetření se zúčastnili žáci 7. – 9. tříd ze tří základních škol z okolí Rožnova pod Radhoštěm. Vzhledem k tomu, že žáci vyplňovali dotazník pod pedagogickým dohledem, návratnost byla 100% a všechny dotazníky mohly být použity k analýze. Ve výzkumu jsme použili grafy a tabulky četností.

Na základě získaných výsledků z výzkumného šetření můžeme zodpovědět stanovený cíl této bakalářské práce, který zní: *Jakou mají děti volnost s nakládáním svého volného času a jakou roli v něm hrají rodiče*. Vzhledem k výsledkům lze říci, že role rodiny v trávení volného času je zde přiměřená. Více než polovina respondentů se může o svých činnostech ve volném čase rozhodovat sama a má také podporu ze strany rodičů, co se týče zálib. Pouze 12% dětí uvedlo, že rodiče rozhodují o jejich volnočasových aktivitách, ale přesto jsou děti spokojeny s tím, jak svůj volný čas tráví. Celkem 52% dětí by se ale v oblasti trávení volného času chtěla rozhodovat více sama, což je ale v období staršího školního věku běžné a koresponduje to tak s teoretickými poznatky z literatury.

Dále jsme zjistili, že více než polovina dětí tráví svůj volný čas s rodiči pouze občas. Výzkum tak potvrdil teoretické poznatky z literatury, a to v souvislosti, že v období staršího školního věku se děti odpoutávají od rodičů, vytváří si vlastní identitu a postoje. Na základě výsledků je patrné, že větší vliv mají na děti v období staršího školního věku vrstevníci než rodiče, což také potvrdily dvě položky z dotazníku, kde jsme zjišťovali

kdo/co nejvíce ovlivňuje a omezuje výběr činností dětí ve volném čase. Role rodiny v trávení volného času je tedy na základě získaných informací spíše nepřímá.

Na závěr však nutně podotknout, že oblast volného času dětí je velice obsáhlá a zasloužila by si větší a mnohem podrobnější zkoumání. Zajímavým rozšířením tohoto výzkumu by mohlo být srovnání s pohledem rodičů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BLÁHA, Václav. *Výchova mimo vyučování na základních školách*. Praha: SPN, 1984. Pedagogická teorie a praxe.

HÁJEK, Bedřich. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, 120 s. ISBN 80-86784-06-1.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova, 2003. Texty pro distanční studium. ISBN 80-7290-128-1.

HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

JANIŠ, Kamil. *Úvod do problematiky volného času*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2009. ISBN 978-80-7248-530-7.

KNOTOVÁ, Dana. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-223-9.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

KAVANOVÁ, Alica a Štefan CHUDÝ. *Výchova a volný čas: vybrané kapitoly z pedagogiky volného času*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005. ISBN 80-7318-266-1.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). 978-80-247-3470-5.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

PŘADKA, Milan, Dana KNOTOVÁ a Jarmila FALTÝSKOVÁ. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3469-6.

ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0343-8.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.

SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. Praha: Institut Virginie Satirové, 1994. ISBN 80-901325-0-2.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0629-2.

TOMÁNEK, Pavol. *Teoretické východiská rodinnej výchovy*. Brno: Tribun EU, 2012. 9788026302339 8026302338

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÁŽANSKÝ, M. Základy pedagogiky volného času. Brno: Print-Typia, 2001. ISBN 80-86384-00-4.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Složení respondentů.....	32
Tabulka 2 - Podporují tě rodiče v tvých zálibách?	36
Tabulka 3 - Musíš se s rodiči bavit předem o tom, co budeš dělat ve svém volném čase? .	37
Tabulka 4 - Rozhodují rodiče o tom, co budeš ve svém volném čase dělat?	37
Tabulka 5 - Chtěl/a by ses rozhodovat více o tom, co budeš dělat ve svém volném čase? .	38
Tabulka 6 - Jsi spokojen/á s tím, kolik času trávíte společně jako rodina?	40

SEZNAM GRAGŮ

Graf 1 - Co pro tebe znamená volný čas?	33
Graf 2 - Svůj volný čas nejčastěji trávíš?	34
Graf 3 - Svůj volný čas nejraději trávíš?.....	35
Graf 4 - Chtěl/a by ses rozhodovat více o tom, co budeš dělat ve svém volném čase?.....	38
Graf 5 - Jaké aktivity provozujete s rodiči ve volném čase nejvíce?.....	39
Graf 6 - Co by jsi chtěl/a , aby se ve Tvé rodině změnilo v oblasti trávení volného času?	41
Graf 7 - důvody výběru volnočasových aktivit dětí	43
Graf 8 - Kdo/co? Ovlivňuje tvůj výběr činností ve volném čase?.....	44
Graf 9 - Kdo/co? Omezuje tvůj volný čas?.....	45

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Ahoj,

jmenuji se Vendula Koláčková a jsem studentkou 3. ročníku oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáši Bati ve Zlíně. Chtěla bych Tě poprosit o vyplnění tohoto dotazníku. Je zcela **anonymní** a jeho výsledky budou použity jako podklad pro výzkumnou část mé bakalářské práce.

Věnuj prosím pozornost jednotlivým otázkám, dobře si je přečti a vždy zaškrtni jen jednu odpověď, popřípadě dopiš potřebné údaje. Odpovídej prosím pravdivě a sám/sama za sebe.

Děkuji.

1. Jsem

- dívka
- chlapec

2. Chodím do třídy.

3. Co pro tebe znamená volný čas?

4. Svůj volný čas NEJČASTĚJI trávíš:

- sám/sama
- s kamarády
- s rodiči
- se sourozenci
- s někým jiným (uved') _____

5. Svůj volný čas NEJRADĚJI trávíš:

- sám/sama
- s kamarády
- s rodiči
- se sourozenci
- s někým jiným (uved') _____

6. Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek?

- ano
- ne

7. Proč jsi se do kroužků, které máš přihlásil/a?

- chtěl/a jsem to zkusit
- chtěli to rodiče
- do kroužku chodí kamarád/ka
- jiný důvod (uved') _____

8. Které zájmové kroužky navštěvuješ raději?

- ty, co jsem si vybral sám
- ty, co mi vybrali rodiče

9. Navštěvuješ nějaký kroužek jen z toho důvodu, že to chtějí rodiče?

- ano
- spíše ano
- ne
- spíše ne

10. Podporují tě rodiče v tvých zálibách?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

11. Jsi spokojen s tím, jak trávíš volný čas?

- ano
- spíše ano
- ne
- spíše ne

12. Máš dostatek volného času?

- ano
- spíše ano
- ne
- spíše ne

13. Chtěl/a bys mít větší možnost rozhodovat se, co budeš dělat ve svém volném čase?

- ano
- ne
- rozhoduji se sám

14. Musíš se s rodiči bavit předem o tom, co budeš dělat ve svém volném čase?

- ano
- spíše ano
- ne
- spíše ne

15. Kdo/co? ovlivňuje tvůj výběr činností ve volném čase?

1 (nejméně) - 5 (nejvíce) (zakroužkuj)

Rodiče	1	2	3	4	5
Škola (úkoly)	1	2	3	4	5
Nic, jen já	1	2	3	4	5
TV, internet	1	2	3	4	5
Kamarádi	1	2	3	4	5

16. Kdo/co? omezuje tvůj volný čas? 1 (nejméně) - 5 (nejvíce)

(zakroužkuj)

Rodiče	1	2	3	4	5
Škola (úkoly)	1	2	3	4	5
Nic, jen já	1	2	3	4	5
TV, internet	1	2	3	4	5
Kamarádi	1	2	3	4	5

17. Co bys chtěl/a, aby se ve Tvé rodině změnilo v oblasti trávení volného času?

- abych chodil/a do více kroužků
- abych měl/a více volného času jen pro sebe
- aby rodiče trávili více času semnou
- nic bych nezměnil/a

18. Bavíte se doma o tom, co jsi celý den dělal/la?

- ano, pravidelně
- ano, ale jen občas
- ne, nikdy

19. Rozhodují rodiče o tom, co budeš dělat ve svém volném čase?

- ano
- spíše ano
- ne
- spíše ne

20. Trávíš svůj volný čas také s rodiči?

- ano, často
- občas
- skoro vůbec
- ne

21. Jsi spokojen/á s tím, kolik času trávíte společně jako rodina?

- ano, jsem
- ne, nejsem
- nevím, nepřemýšlím o tom

22. Jaké aktivity provozujete s rodiči ve volném čase nejvíce?
